

ZSIDI PAULA

MIRŐL BESZÉL A HAGYATÉK? A MÚZEUMÉPÍTŐ RÉGÉSZ – KUZSINSZKY BÁLINT*

Nem könnyű egy olyan életútról és annak eredményeiről röviden megemlékezni, mint amelyet Kuzsinszky Bálint az Aquincumi Múzeum élén bejárt. Kuzsinszky Bálint élete – mai fogalmaink szerint – egyértelműen sikertörténet. Kiindulópontjaként tekinthetjük Torma Károly egyetemi tanár 1886. október 17-én kelt levelét, (1. kép) melyben a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárába – kiemelve tanítványai közül – Kuzsinszky Bálintot a „legmelegebben” ajánlotta a megüresedett gyakornoki állásra.¹ Ajánlását alaposan meg is indokolta: a régészeti előadásokat több szemeszteren át, szorgalmasan hallgatta, jelesen kollokvált, s eddigi legjobb, legképzettebb hallgatóinak egyike. A „római régiségekben való jártasságának szép reményekre jogosító jelét” adta a „Thermae Maiores stb.” című zárthelyi dolgozata. Az intézet – írja Torma Károly ajánló levelében – benne használható, jó erőt nyer.

A sikertörténet másik végén, a félévszázadot felölelő életút vége felé, Budapest Székesfőváros Főpolgármestere, Sipőcz Jenő így méltatta a tudóst hetvenedik születésnapja alkalmából: „Budapest székesfőváros Igazgató Úrban nem csupán a főváros közművelődési intézményeinek egyik leghívebb és legeredményesebb munkását tisztelheti, hanem a ma már európai hírű fővárosi múzeumok gondolatának megérlelőjét és megvalósítóját, a várostörténet veszendő emlékeinek avatott megmentőjét. Méltóságod a legszerényebb keretekből, nem csüggedő kitartással, az anyagi eszközök hiányosságát számtalanszor odaadó erőfeszítéssel pótolva, intézeteket teremtett. Ezekben otthont talált a tudomány, első sorban a várostörténet addig jóformán elhanyagolt ágazata.”² (2. kép)

S ami e két pont között volt, annak bemutatására egy ülészaknyi idő is kevés, munkáját és érdemeit az utókor többször értékelte és méltatta.³ Ezek mellett a Budapesti Történeti Múzeum Régészeti Adattárának gazdag hagyatéki anyaga tanúskodik a terepi régészről, a tudósról, a múzeumigazgatóról, az egyetemi oktatóról egyaránt.⁴ E megemlékezésben elsősorban a múzeumépítő és a régész kerül előtérbe, igyekezve csak a szükséges mértékben idézni a már jól ismert adatokat. Nem kerülhető meg azonban egy ilyen alkalommal, hogy – amennyire a távlatok és a források azt engedik – egy kicsit magáról az emberről is szó essék.

Torma Károly fentebb említett levele elég sikeres volt ahhoz, hogy a gyakornoki állást Kuzsinszky Bálint kapta meg, s alig két év múlva, 1888-ban, még mint a Nemzeti Múzeum gyakornoka vehette át mentorától, Torma Károlytól az aquincumi ásatások vezetését. A szorgalmas gyakornok a többhónapos régészeti feltáró munka mellett kezelte a Nemzeti Múzeum Éremtárát is, valamint az ország más területein is végzett kutatómunkát. Ez sokszor azzal járt, hogy aquincumi feltárási tevékenységét szabadsága terhére kellett végeznie.⁵ Még abban az évben, amikor átvette az aquincumi ásatásokat, a feltárások szomszédságában lévő Krempel malom egyik helyiségében megrendezte az aquincumi leletek első, helyszíni kiállítását, s megalkotta az első aquincumi kiállítási vezetőt.⁶ (3. kép) S ugyanezen évben védte meg doktori disszertációját, mely később „A legújabb aquincumi ásatások” címmel, a Budapest Régiségei első kötetében meg is jelent.⁷ Ezek voltak a tapasztalatszerzés évei, s nemcsak itthon a terepmunkában, hanem a külföldi antik emlékek

* Előadás formájában elhangzott a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat Kuzsinszky Bálint születésének 150. évfordulója alkalmából, 2015. november 4-én rendezett konferencián.

¹ BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 256-79.

² BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 302-79.

³ A teljesség igénye nélkül: Nekrológ Kuzsinszky Bálint 1938; SCHWARZ 1991. 12-17.; VÉGH-SZABÓ 1991; BODÓ-VIGA 2002. 531-533; VÉGH 2003. 36-39.

⁴ VÉGH-SZABÓ 1991.

⁵ VÉGH 2003, 18.

⁶ VÉGH 2003, 20; LENKEI 1957, 510.

⁷ KUZSINSZKY 1889.

tanulmányozásában is. Hála a Nemzeti Múzeum pénzügyi támogatásának,⁸ 1888 és 1893 között számos tanulmányutat tett meg, Graz, Linz, Bécs után, Itália és Németország következett. Az itt szerzett tapasztalatok szélesítették látókörét és éretté tették arra, hogy egy fővárosi múzeum kiépítésének koncepcióját kidolgozza.⁹

Aquincummal célja egyértelmű volt, ahogy arról később maga vall: „az első perctől fogva arra törekedtem, hogy a felásott régiségek a helyszínen maradjanak, s ugyanoda gyűjtessenek lehetőleg az összes római tárgyak Ó-Buda területéről.”¹⁰ Ez a törekvés az előkerült leletek tudományos tanulmányozhatóságát segítette. Másik célja a leletek nagyközönség számára történő bemutatása volt, mai fogalommal a nyilvánosság biztosítása, ami ma is elvárás a múzeumokkal szemben. Mindkét célt szolgálta az 1889-ben alapított Budapest Régiségei című folyóirat. Bár Kuzsinszky Bálint valójában nem tekinthető múzeumalapítónak, hiszen az Aquincumi Múzeum felépítését 1890-ben a fővárosi közgyűlés határozta el.¹¹ Mégis Kuzsinszky Bálintnak és az őt támogató Régészeti Szakbizottmálynak elvülhetetlen érdemeinek volt köszönhető, hogy a polgárváros 12 hektárnyi területén nem egy javasolt szegényház,¹² hanem egy később nemzetközi hírű múzeum épült. Kuzsinszky tehát nem egyszerűen múzeumalapító volt, aki gyűjtött értékeit felajánlotta, egyszeri gesztusként a köznek, aminek egyébként sok korabeli múzeum köszönhette létrejöttét, hanem múzeumépítő volt, akinek a tette nemcsak egyetlen aktusról szólt, hanem egy értékteremtő folyamatról.

Ennek a folyamatnak az első állomása 1894 volt, az Aquincumi Múzeum megnyitása, (4. kép) a feltárások helyszínén. A múzeum első igazgatója, nyilván annak elismeréseként, amit a hely feltárása és bemutatása érdekében tett, az alig harminc éves Kuzsinszky Bálint lett. A múzeum épülete már a megnyitás idején szűknek bizonyult. A fiatal igazgató azonnal hozzáfogott a bővítés szervezéséhez.¹³ A múzeum megnyitása fővárosi szenzáció volt, így Kuzsinszky törekvéseit hamarosan siker koronázta, a bővítéshez megnyerte a főváros támogatását. Ekkor vette kezdetét a folyamatos építkezés, 1896 és 1911 között, mely a múzeumépület bővítését eredményezte. Először

az antik templom stílusában megépített központi épületrészt két szárnyal egészítették ki, melyet később az oszlopos kőtárral vettek körbe.¹⁴

Kuzsinszky Bálint azonban a főváros római kori emlékeinek megmentése mellett más korszakok fővárosi emlékeire is figyelmet fordított. Tervei között szerepelt, hogy – miután a fővárosi múzeumnak még nem volt épülete – a budavári Nagyboldogasszony templom köveit is Aquincumba hozza, csakúgy, mint a soroksári Dunaágnál előkerült urnatemető leleteit is.¹⁵ Erről a tervéről azonban le kellett mondania, mert az Aquincumi Múzeum még kibővített formájában sem nyújtott elegendő helyet ennek a célnak. Így Kuzsinszky fővárosnál történt közbenjárására a Fővárosi Múzeum 1897-től megkapta középkori és az Újkori részlegének céljára a Múcsarnok épületét. Hosszú előkészület nyomán 1898-ban tette meg előterjesztését a Fővárosi Múzeum és a történeti könyvtár szervezetének létrehozásáról.¹⁶ (5. kép) Gyűjteményezési stratégiája egyszerű és világos volt: szigorúan tartotta magát ahhoz az elvhez, hogy csak a azok a tárgyak kerüljenek a múzeumba, melyek a főváros történetéhez, életéhez egyértelműen kapcsolhatók. A főváros régiségeinek gyűjtése és rendszerezése érdekében kifejtett munkássága eredményeképpen Kuzsinszky Bálint 1899-ben megbízást kapott a Fővárosi Múzeum igazgatására is,¹⁷ mely a mai BTM elődjének tekinthető. (6. kép)

A főváros múzeumainak igazgatását és kiépítését még mint a Nemzeti Múzeum munkatársa tette, egészen 1901-ig. Ekkor vált meg a Nemzeti Múzeumtól, s a fővárosi múzeumok vezetése mellett az egyetem Régészeti Tanszékének irányítását vállalta magára.¹⁸ A Nemzeti Múzeumban töltött évek azonban olyan tapasztalatokkal szolgáltak számára, melyek a mai napig kimutatható hatással voltak / vannak a Budapesti Történeti Múzeum gyűjteményi struktúrájára. A Fővárosi Múzeum élén szakmai támadásoknak is kitett tudós¹⁹ azonban mindvégig kitartott Aquincum mellett, pályafutása régészként töretlen maradt.

Kuzsinszky Bálint szakmai munkáinak idézése számos tudományos kérdésben, Aquincumról lévén szó, száz év távlatában is megkerülhetet-

¹⁴ A folyamatról részletesen: VÉGH 2003. 30.

¹⁵ VÉGH 2003. 22.

¹⁶ BTM Régészeti Adattár ltsz.: KMi_1898_0010_A-h

¹⁷ BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 261-79

¹⁸ BODÓ-VIGA 2002.

¹⁹ A múzeum történetének erről a korszakáról: VÉGH 2003. 39–44. Talán ekkor született Kuzsinszky egy feljegyzése: „Az alárendeltség az a szívszorító érzet, a mely minden alárendeltet elfog, ha a föllébbvalójának butasága előtt kénytelen meghajolni.” (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 276–79).

⁸ VÉGH 2003. 18.

⁹ Kuzsinszky kéziratok koncepciója a fővárosi múzeumról: BTM Régészeti Adattár ltsz.: KMi_1901_0113Ab

¹⁰ VÉGH 2003. 19–20.

¹¹ Közgyűlési határozat a múzeum felépítésére: VÉGH 2003. 29.

¹² Szegényház építésének terve VÉGH 2003. 21. 56. lj.

¹³ VÉGH 2003. 21. 58. lj.

len.²⁰ Aquincum ásatójaként csaknem 50 évet töltött terepen, s a provinciászékhely valamennyi topográfiai részén. Annak ellenére, hogy ismeretei mennyiségükben sokkal kisebbek voltak a jelenlegiekénél, az aquincumi topográfia körvonalai kutatásai nyomán kezdtek kirajzolódni. Mindez akkor is igaz, ha a terepi munka akkoriban mást jelentett, mint ma és a dokumentációs protokollhoz a papír, ceruza, mérőszalag volt az eszköz, a fényképezőgép pedig szinte luxusként egészítette ki az előbbieket. A hagyatékban fellelhető fotónapló alapján²¹ képet alkothatunk arról a precizitásról, aminek köszönhető, hogy létrejött az Aquincumi Múzeum fotógyűjteményének legértékesebb, üvegnegatívokból álló része. (7. kép) Ebben számos olyan felvétel található, amelyet maga Kuzsinszky készített, s amelyek pótolhatatlan információkat tartalmaznak.

Ismereteit mára számos ponton túlhaladták a kutatások, de eredményeit ma sem hagyhatjuk figyelmen kívül. A számos, máig érvényes tudományos megállapítás mellett, figyelniük kell feljegyzéseire, mert bizonyos jelenségeket, emlékeket ő még látott, melyek az idő múlásával vagy tönkrementek, vagy jelentősen sérültek, így ezeket mi már abban az állapotban nem láthatjuk. Ezt támasztja alá két kiragadott példa. Kuzsinszky még látta a polgárváros nyugati városrésze elomlott épületeinek felszínen megmaradt nyomát, ahogy írja: „... még egy jó darabig mehetünk a Filatori állomástól északnak, a mezőn messze elterülve a földeken kavics- és kődarabokat, római téglákat pillantunk meg, melyek ismét a római épületek nyomait jelzik. Utunk a szentendrei országúton visz...”²² (8. kép) Maga is kutatott a területen: „Legtovább tartottak a próbafeltárások a Papfölddel szemközt, a szentendrei országút nyugati oldalán fekvő földeken, hol Torma Károly szerint a római castrumnak kellett állani. Tényleg mi is megtaláltuk azt a saroktornyot, melyet már Torma felásott volt, de az állítólagos castrum más részeit nem sikerült megállapítani. Azonkívül számos utcza és falmaradvány tűnt elé, jelölve annak, hogy ez a terület is be volt építve.”²³ Említi a Gázgyár területén még észlelhető magaslatot, aminek ma már hült helye van, megszüntette azt a gyárépítéssel együtt járó terepegyengetés: „... amikor a gázgyár építéséről azon a területen talán szó sem volt, megindult a kutatás egy dombon, mely a Du-

napartján emelkedett és akkor egyrészt szőlőkkel volt beépítve... Később a gázgyár földmunkálatai alkalmával, amikor az egész terület niveauját kiegyengették, még több kemence került elő.”²⁴ Még látta – és leírta – a polgárváros keleti határán álló kerek szentély alapfalait, mely ugyancsak a nagyszabású építkezéseknek esett áldozatul.²⁵ Ha maradt is belőle néhány kő az utókornak, az már csak erősen sérült, csorbult információt közvetít.

Másrészt tanulhatunk is tőle, elsősorban tudóshoz méltó bölcs belátást. Képes volt ugyanis a kutatások előrehaladtával, saját korábbi nézeteit is revideálni. Az egyes épületek feltárásának közlését Kuzsinszkytól szinte azonnal követte a topográfiai összkép megalkotásának igénye, igen helyesen törekedett a szintézisre.²⁶ Az „Aquincum canabái” c. összefoglalójában,²⁷ néhány évvel a rendszeres feltárások megindulását követően, a Papföldön feltárt emlékeket a katonai táborhoz tartozó településnek (canabae) tekintette, míg a város nyugati részét, ahol a kutatás addig egyedül találta meg szabályos, védművel lezárt településrészt, tartotta katonai tábornak (castrum). Szélesebb kitekintésben a mai legiótábor területét tartotta polgári településnek, melyet temetők választottak el a „felső katonavároستól”. Azonban nem sokkal később, néhány véletlenszerűen előkerült lelet nyomán Kuzsinszky maga revideálta nézeteit és tisztázta véglegesen az aquincumi tábor és polgárváros helyzetét,²⁸ bár pontos helyüket csak a későbbi kutatások nyomán lehetett megállapítani. Fontos megemlíteni azt a munkát is, amelyet a pannoniai limeskutatás érdekében végzett. A hagyaték számos levelet őriz, melyek a limeskutatás ügyének előmozdítása érdekében tett erőfeszítéseiről tanúskodnak.²⁹ Ezt a munkát néhány fotódokumentum is alátámasztja, így a brigetioi legiótábor még látható falmaradványai mellett készült fényképek.³⁰ (9. kép)

Talán ezen a ponton kell megemlítenem Kuzsinszky Bálint munkásságának egy további előre mutató pontját. Az Aquincumi Múzeum

²⁰ Bibliográfiája: VÉGH-SZABÓ 1991, 113–117.

²¹ Kuzsinszky Bálint fotónaplója: BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 277–79.

²² Kuzsinszky Bálint előadásának kézzel írott változata Óbuda római kori emlékeiről: BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 330–79

²³ KUZSINSZKY 1906. 203.

²⁴ Ld. 22. l.

²⁵ Ld. ugyanott

²⁶ Ez azonban mindig kockázatos műfaj, s a kutatók egy része nem is vállalkozik rá, pedig sokszor ez viszi előre a tudományt.

²⁷ KUZSINSZKY 1889. 41–58.

²⁸ Kuzsinszky Bálint „Aquincum topográfiája” c. előadásának magyar nyelvű változata: BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 399–83, évszám nélkül: „...a tábor kérdése is megoldott, annál inkább, mert az országút nyugati oldalán minden jel hiányzik, mely a katonaságra engedne következtetni... így akkor csak az a feltételezés marad hátra, hogy itt a polgárváros erődített faláról van szó.”

²⁹ BTM Régészeti Adattár ltsz. H 338–79 – 346–79.

³⁰ BTM Régészeti Adattár ltsz. H 378–79.

igazgatójaként nemcsak a „kisleletek” bemutatását tekintette lényegesnek, hanem a felszínre hozott falmaradványok megóvásáról is gondoskodott, természetesen a kornak megfelelő módszerek alkalmazásával. Így a polgár város egyik mozaikpadlója fölé is védőépületet emeltetett, s a birkózókat ábrázoló mozaikpadló helyreállításával nem kisebb művészt, mint Róth Miksát bízta meg.³¹ (10. kép) A romok bemutatásához és megvédéséhez külföldi tanulmányúttjai alkalmával megszerzett ismereteket használta fel.³²

Míg a régészről és kutatásai eredményeiről több mint 100 publikáció tanúskodik,³³ arról, hogy milyen ember lehetett Kuzsinszky Bálint már nem olyan bőbeszédűek a források. Egy önéletrajzi vázlat szűkszavú anyagából megtudhatjuk, hogy mit tartott magáról fontosnak elmondani.³⁴ (11. kép) Ezek között szerepel a Nemzeti Múzeumi és az egyetemi karrier, kiemelt helyet kapott az aquincumi feltáró munka és a fővárosi múzeum megalkotása. Említésre méltónak tartotta szakmai közéleti munkásságát, a Magyar Tudományos Akadémián és a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatban. Irodalmi munkásságából Aquincumról, a Balaton archaeológiájáról és a pannoniai feliratokról szóló munkáit emelte ki. Az összeállítás szerény emberre utal, számtalan elismerését, kitüntetését az önéletrajzi vázlat nem tartalmazta.

Kuzsinszky Bálint személyéhez talán közelebb jutunk, ha számba vesszük, hogy mit tartottak róla a kortársak, illetve a múzeum fenntartója, a Főváros. A hosszú életút egy-egy állomásán megszületett méltatások³⁵ szorgalmas, céltudatos és kitartó emberről szólnak. Céltudatosságát iga-

zolja az Aquincumi Múzeum és a Fővárosi Múzeum létrehozása. Kitartásának tanúbizonysága a fővárosi régészeti emlékek érdekében eltöltött 50 év. Mindezt alátámasztják a hagyatéki anyagok, dokumentumok. De az akkurátusan vezetett fotónaplók, pontosan lejegyzett megfigyelések, feliratrajzok sorában, melyek szigorú szakmai kritériumok szerint készültek, elő-elő bukkan egy-egy ügyes tájképi vázlat,³⁶ (12. kép) amely a kövekkel való foglalatosság mellett lekötötte figyelmét, vagy egy-egy fotó, amely társaságban (sokszor hölgy társaságban) készült, Aquincumban vagy épp külföldi tanulmány útján. (13. kép)

A múzeumépítő Kuzsinszky Bálintról vallanak a ma is működő intézmények, a régész kutatásait, szellemi munkáját megörökítik a publikációk, de az emberről, emberi kapcsolatairól a közvetlen emlékezet elmúltával, csak különleges dokumentumok szólnak. Kuzsinszky Bálint esetében ilyennek tarthatjuk, tanítványának, Alföldy Andrásnak az 1916. március 20-án, tábori postán küldött levelét, melyet Alföldy zászlós, mint a telefonosztag parancsnoka a frontról írt professzorának. (14. kép) „Mélyen tisztelt Professzor Úr! Jön a tavasz már a fronton is, de még nem kezdtük el, hogy a hazavívó utat ellenkező irányban erőszakoljuk ki. Csend van, néha, szokásból szól az ágyú, néhány járőr látogat az ellenséghez, egyéb semmi, csak jobbról-balról elmosódó hangú tüzelés; vagy Trommelfeuer. Azt hiszem, hogy ez vihar előtti csendesség – Szívből üdvözli hű tanítványa, Alföldy András.”³⁷ Az üzenetből, melyet a professzor évtizedeken át gondosan megőrzött, kiolvasható a tanítvány, mentora iránt érzett tisztelete, ragaszkodása és szeretete is.

³¹ Erről több dokumentum is tanúskodik a hagyatékban: pl. egy 1901. január 15-én, a Fővárosi Tanácsnak írott levelében arra kéri a Tanácsot, hogy Róth Miksának, az elkészült, de a téli idő miatt még elhelyezésre nem került, „athletákat ábrázoló” mozaik restaurálásáért járó összeget az adott évre „fenntartani szíveskedjék”. KMi_1901_0113 Ab

³² Kuzsinszky Bálint hagyatéka számos a külföldi tanulmányúttjaival kapcsolatos feljegyzést, fotót tartalmaz: BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 309-79.

³³ VÉGH-SZABÓ 1991. 113-117.

³⁴ BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 253-79.

³⁵ Erről tanúskodnak az alábbi dokumentumok a hagyatékban: Kuzsinszky Bálint 70. születésnapja alkalmából a főváros polgármestere és több magas tisztséget betöltő tisztviselője köszöntötte és méltatta (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 302-79). A Budapest Régiségei 12. kötetének elkészülte alkalmából méltatta Kuzsinszky Bálint érdemeit a főváros közművelődési szakbizottságának ülése (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 261-79). Egy, a tudós özvegyének írott fővárosi tanácsnoki levélben pedig az elhunyt igazgató szeretetteljes, odaadó munkájáról emlékezik meg (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 3126-79).

³⁶ BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 276-79 20-21.

³⁷ BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 296-79.

IRODALOM

- BODÓ-VIGA 2002 Magyar Múzeumi Arcképcsarnok. Szerk: Bodó S. – Viga Gy. Budapest, 2002.
- KUZSINSZKY 1889 KUZSINSZKY Bálint: A legújabb aquincumi ásatások. 1887-1888. Budapest Régiségei 1. (1889), p. 39-170.
- KUZSINSZKY 1906 KUZSINSZKY Bálint: Értesítő. Budapest Régiségei 9. (1906), p. 203-206.
- LENKEI 1957 LENKEI Andorné: A Budapesti Történeti Múzeum kialakulása = Die Entstehung des Historischen Museums von Budapest. TBM 12. (1957), p. 495-519.
- Nekrológ 1938 KUZSINSZKY Bálint 1864-1938. Budapest Régiségei 13. (1938), p. 7-1.
- SCHWARCZ 1991 SCHWARCZ Katalin: A Budapesti Történeti Múzeum könyvtára, történeti vázlat, gyűjteményismertetés = Bibliothek des Budapester Historischen Museums. Historische Darstellung, Sammlungsangabe. In: A Budapesti Történeti Múzeum Könyvtárának és Régészeti Adattárának ismertetése/szerk.: Havassy Péter. Bp., 1991., p. 9-76. (Pest-budai Hírmondó; 3.)
- VÉGH-SZABÓ 1991 K. VÉGH Katalin – SZABÓ Klára: Kuzsinszky Bálint hagyatéka és tudományos műveinek bibliográfiája = Nachlass von Bálint Kuzsinszky und Bibliographie seiner wissenschaftlichen Werke. In: A Budapesti Történeti Múzeum Könyvtárának és Régészeti Adattárának ismertetése. Szerk. Havassy Péter. Bp., 1991., p. 100-117., 162-163. (Pest-budai Hírmondó; 3.)
- VÉGH 2003 K. VÉGH Katalin: A Budapesti Történeti Múzeum az alapítástól az ezredfordulóig = Das Budapester Historische Museum von der Gründung bis zur Jahrtausendwende (Zusammenfassung). Budapest, 2003. (Monumenta Historica Budapestinensia; 11.)

DER MUSEUMSGRÜNDER BÁLINT KUZSINSZKY

Die Heldenzeit der Gründung der Museen in Ungarn fällt auf die 2. Hälfte – das letzte Drittel des 19. Jahrhunderts. Eins nach dem andern sind in den größeren Städten und Siedlungen mit Hilfe von gemeinnützigen Spenden der Privatsammlungen Museen gegründet worden. Aus dieser Reihe zeichnet sich das selbst gegründete Museum der Hauptstadt, das Hauptstädtische Museum und sein erstes Ausstellungsgebäude, das Aquincum Museum aus. Zum ersten Direktor ist der junge Archäologe Bálint Kuzsinszky ernannt worden.

Seine Tätigkeit hat beinahe ein halbes Jahrhundert umfasst. Er hat während dieser Zeit auf dem Gebiet der Archäologie, der Museologie, des Denkmalschutzes und des Museumsbaus vieles bis heute Beständiges geschaffen. Er hat die Reliquien der Hauptstadt aus der Römerzeit zu einem internationalen Ruf verholfen, aber nicht einmal seine wissenschaftliche Laufbahn als Archäologe kann außer Acht gelassen werden. In der Festrede wollen wir über diese Etappen seiner Laufbahn einen Überblick geben.

Alulírottak nyeresége van Kuzsinszky Bálint, k. m. tudó-
mány-egyetemi IV. éves bölcsészethallgató urat a M. n. Múzeum
régiségkamarához gyakornoki, ~~esetleg revidízió~~ állásra beendő alkal-
maztatás végett a legmelegebben ajánlani.

Nevezett bölcsészethallgató úr ugyanis azon kívül, hogy régi-
szelvi előadásaimat több semestereu át szorgalmasan hallgatta
s az előadottakból mindannyiszor jelesen colloquált, mivel fogva
őt eddigi legjobb s legképzettebb hallgatóim egyikének tartom,
a múlt tanév második felében járkelyi dolgozat gyanánt
beadott "Thermae maiores stb" című értekezésében a régiség-
tanban való jártasságának jóp reményekre jogosító jeleit
adta. De a római kort megelőző idők régiségtanában is gya-
sán járatos, s egyirányú tanulmányait tudomásom szerint kö-
zelebből gyűjtésük közzéadni.

Elég indok tehát, hogy a m. n. múzeum régiségkamarában been-
dő alkalmaztatása által tudományi buzgó törekvésének útja
meggyengedtesse. A nevezett intézet benne, kétségen ki-
vül, használható, sőt mondhatom jó erők fogva nyerni.

Budapest, 1886-i október 17-én. -

Dr. Torma Károly,
egyetemi ny. r. tanár.

1. kép. Torma Károly levele Hampel Józsefhez, amelyben Kuzsinszky Bálintot ajánlja múzeumi gyakornoknak a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségkamarába (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 256-79)

H. 302-79-...

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS POLGÁRMESTERE

176697

1934-XIV.

Méltóságos Uram !

Hetvenedik életévének betöltése alkalmából Budapest székesfőváros nevében őszinte nagyrabecsüléssel köszöntöm Igazgató Urat, a székesfőváros muzeumainak negyvenöt éven át bölcs és önzetlen vezetőjét.

Budapest székesfőváros Igazgató Urban nem csupán a főváros közművelődési intézményeinek egyik leghivebb és legeredményesebb munkását tisztelheti, hanem a ma már európai hírű fővárosi muzeumok gondolatának megérlelőjét és megvalósítóját, a várostörténet veszendő emlékeinek avatott megmentőjét.

Méltóságod a legszerényebb keretekből, nem csüggedő kitartással, az anyagi eszközök hiányosságát számtalanszor odaadó erőfeszítéssel pótolva, intézeteket teremtett. Ezekben otthon talált a tudomány, első sorban a várostörténet addig jóformán elhanyagolt ágazata.

Méltóságod most tudományos pályafutásának szép emléknapját ünnepli nagyszámu tisztelőinek ragaszkodó elismerése közepette. Budapest székesfőváros azzal a jóleső tudattal csatlakozhatik az ünneplőkhöz, hogy ennek a Gondviselés kegyelméből a nyolcadik évtizedbe induló életutnak Méltóságod több mint felét a mi városunk földjének,

Méltóságos

dr. K u z s i n s z k y B á l i n t
egyetemi ny.r.tanár urnak, a Fővárosi és Aquincumi
Muzeum igazgatójának

B u d a p e s t .

3. kép. Az aquincumi polgárváros területén kezdett feltárások szomszédságában, a város északi kapuján álló Krempel malom a 19. század végén, ahol az aquincumi leletek első helyszíni kiállítása volt.

4. kép. Az Aquincumi Múzeum megnyitása 1894-ben

Március.

Tavaszi a városi fővárosi múzeum és vele kapcsolatos történelmi Könyvtár szervezéséről és létrehozásáról.

1 §.

A fővárosi múzeum és vele kapcsolatos történelmi Könyvtár célja: összegyűjteni és megőrizni a városi és környezeti emlékeket, műveket, és azok történelmi háttérrel való megismerését. A múzeum és könyvtár feladata: a városi és környezeti emlékek gyűjtése, megőrzése, kiállítása, és a városi és környezeti emlékek történelmi háttérrel való megismerését. A múzeum és könyvtár feladata: a városi és környezeti emlékek gyűjtése, megőrzése, kiállítása, és a városi és környezeti emlékek történelmi háttérrel való megismerését.

2 §.

A fővárosi múzeumokat két osztályra van:

A.) a városi; amely magában foglalja az aquincumi régiségeket.

B.) hol a városi és a környezeti emlékeket magában foglalja, azaz a városi és környezeti emlékek gyűjtését, megőrzését, kiállítását, és a városi és környezeti emlékek történelmi háttérrel való megismerését.

I. A városi emlékeket magában foglalja a városi emlékeket, azaz a városi emlékek gyűjtését, megőrzését, kiállítását, és a városi emlékek történelmi háttérrel való megismerését.

II. A városi emlékeket magában foglalja a városi emlékek gyűjtését, megőrzését, kiállítását, és a városi emlékek történelmi háttérrel való megismerését.

III. A városi emlékeket magában foglalja a városi emlékek gyűjtését, megőrzését, kiállítását, és a városi emlékek történelmi háttérrel való megismerését.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS TANÁCSA

1 2 3 5 1 6

1921-XIV.T á r g y:

Intézkedés a Fővárosi Múzeum vezetése ügyében.

H a t á r o z a t:

A tanács XIV. ügyosztálynak a képzőművészeti és muzeumi bizottságok által is pártolt előterjesztésére a tanács felkéri dr. Kuzsinszky Bálint, egyetemi tanár urat a Fővárosi Múzeum vezetésének átvételére és megbizta egyúttal nevezettet a fővárosi múzeumainak felügyeletével és működésének egységes irányításával.

Ennek alapján felkéri a tanács dr. Kuzsinszky Bálint muzeumi igazgató urat, hogy a Fővárosi Múzeum vezetését haladéktalanul vegye át, annak eredményes működése érdekében szükséges intézkedéseket tegye meg és a fővárosi múzeumainak szervezésére vonatkozó megalkotott javaslatát a tanácshoz mielőbb mutassa be.

Utasítja a tanács Schindelman Ferenc s. hiv. főigazgató urat, hogy a Fővárosi Múzeum teljes anyagát dr. Kuzsinszky Bálint muzeumi igazgató urnak, a tanács XIV. ügyosztály közbenjöttével szabályszerűen adja át, dr. Kuzsinszky Bálint muzeumi igazgató urat pedig felhívja, hogy az átvétel megtörténtéről tegyen a tanácsnak mielőbb jelentést.

Erről a tanács az alpolgármester urakat, a tanács I-XVI. ügyosztályokat, a számvevőséget, a Fővárosi, - gróf Zichy Jenő és Aquinumi múzeumokat, Hunyai Sándor ny. előljáró urat, mint a "Városi Jogszabályok" gyűjteményének szerkesztőjét, dr. Kuzsinszky Bálint muzeumi igazgató és Schindelman Ferenc s. hiv. főigazgató urat értesíti.

Kelt Budapesten, a székesfőváros tanácsának 1921. évi október hó 20-ik napján tartott üléséből.

A kiadmány hiteléül:
Bpst. 1921. november hó 16.

S i p ő c z s. k.
polgármester.

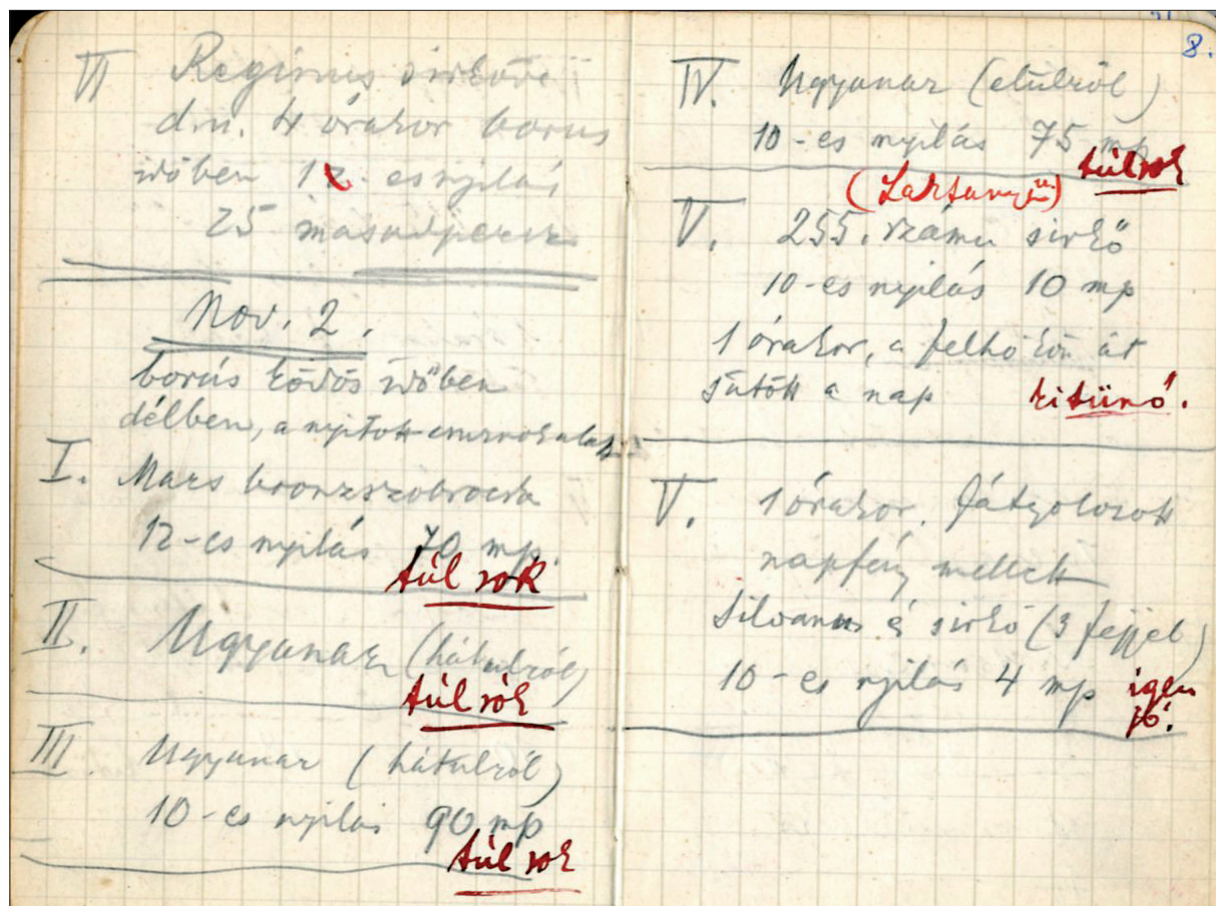
D. S.

Közp. nyomt. XXVI. cs. 1/a sz.

Székesfővárosi házinyomda 1921

6. kép. Kuzsinszky Bálint főigazgatói megbízatása a Fővárosi Múzeum élére (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 261-79)

7. kép. Részlet Kuzsinszky Bálint fotónaplójából (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 277-79, 7-8. oldal)

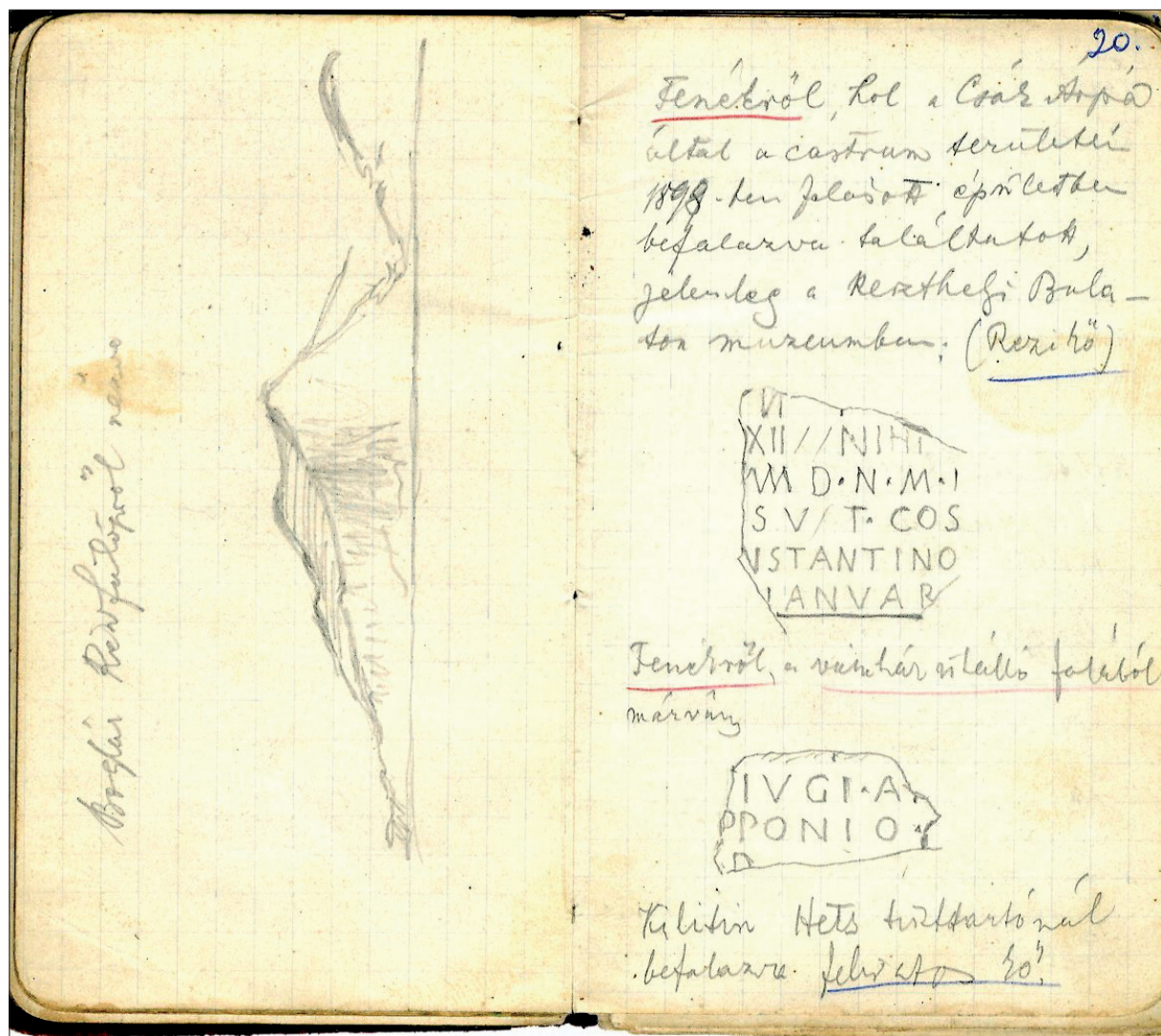
9. kép. Kuzsinszky Bálint a Dunaparton, a brigetioi tábor akkor még felszínen látható falmaradványainál (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 378-81)

10. kép. Az első védőépületek az aquincumi polgárváros ásatásának helyszínén, háttérben a birkózókat ábrázoló mozaik feletti védőépület

12. kép. Részlet Kuzsinszky Bálint naplójából, a szakmai feljegyzések mellett kis tájképi vázlattal (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 277-79, 25-26. oldal)

13. kép. Kuzsinszky Bálint és felesége Delphiben (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 271-79)

14. kép. Alföldy András, zászlós levele a frontról professzorának, Kuzsinszky Bálintnak, 1916 húsoétján. (BTM Régészeti Adattár ltsz.: H 296-79)

TANULMÁNYOK